

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

ACTIVITIES OF THE PROSECUTOR DURING INTERNATIONAL COOPERATION

Загородній І.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»

Загородній А.І., аспірант кафедри кримінального процесу
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена аналізу форм та напрямів взаємодії прокурора (Офісу Генерального прокурора) відповідно до чинного українського законодавства з іншими інституціями та організаціями, такими як Офісом прокурора Міжнародного кримінального суду (з МКС); з органами прокуратур інших держав в рамках міжнародних домовленостей, що здебільшого пов'язано з боротьбою з міжнародною організованою злочинністю; з іншими органами зарубіжних країн; зі спільною слідчою групою JIT (Україна, Литва, Польща, Естонія, Латвія, Словаччина, Румунія, Євроюст і МКС); Міжнародним центром з переслідування за злочин агресії (ICPA) у Гаазі; Консультативною групою з питань найтяжчих міжнародних злочинів – АСА (США, ЄС, Велика Британія); Радою Європи, згідно з планом дій 2023–2026 рр. «Стійкість, відновлення та реконструкція»; Офісом Спецпредставниці Генсека ООН та Групою експертів ООН з питань верховенства права та сексуального насильства під час конфлікту; по-дев'яте, Міністерством юстиції США, згідно двостороннього Меморандуму, зважаючи на доволі великий перелік вищезазначених структур, було запропоновано розподілити всі вищезазначені види взаємодії прокуратури України залежно від виконуваних функцій та поставлених під час них завдань на такі, що потребують прямої участі в рамках надання консультативних, дорадчих, інформаційних втручань; безпосередньої участі в проведенні окремих дій. Водночас зроблено припущення, що в рамках здійснення взаємодії національної правоохоронної системи з міжнародною, зокрема МКС, можна визначити ряд напрямів такої комунікації та співпраці: по-перше, консультативні, дорадчі, в межах яких можливі звернення щодо правильності проведення та виявлення тих чи інших ознак злочинів, що відносяться до юрисдикції МКС та подальше відповідне звернення до МКС; по-друге, проведення спільних операцій, направлених на розслідування злочинної діяльності, в межах такої діяльності створений спеціалізований підрозділ в структурі Офісу Генерального прокурора; по-третє, виконання запитів Офісу прокурора МКС. Авторами в межах розгляду питання міжнародного співробітництва прокуратури України з іншими правоохоронними органами інших держав запропоновано: по-перше, в рамках розглядуваної проблематики розділяти взаємодію органів прокуратури з аналітичними підрозділами правоохоронних органів інших держав; по-друге, взаємодію органів прокуратури з оперативними підрозділами правоохоронних органів інших держав.

Ключові слова: взаємодія, прокурор, Офіс Генерального прокурора, Міжнародний кримінальний суд.

The article is devoted to the analysis of forms and directions of interaction of the prosecutor (Office of the Prosecutor General) in accordance with current Ukrainian legislation with other institutions and organizations, such as the Office of the Prosecutor of the International Criminal Court (with the ICC); with the prosecutor's offices of other states within the framework of international agreements, which is mostly related to the fight against international organized crime; with other bodies of foreign countries; with the joint investigative team of the JIT (Ukraine, Lithuania, Poland, Estonia, Latvia, Slovakia, Romania, Eurojust and the ICC); the International Center for the Prosecution of the Crime of Aggression (ICPA) in The Hague; Advisory group on the most serious international crimes – ASA (USA, EU, Great Britain); by the Council of Europe, according to the 2023–2026 action plan "Sustainability, recovery and reconstruction"; The Office of the Special Representative of the UN Secretary General and the UN Group of Experts on Rule of Law and Sexual Violence in Conflict; ninth, the US Ministry of Justice, according to the bilateral Memorandum, taking into account the rather large list of the above-mentioned structures, it was proposed to divide all the above-mentioned types of interaction of the Prosecutor's Office of Ukraine, depending on the functions performed and the tasks set during them, into those that require direct participation in the framework of providing advisory, advisory, informational interventions; direct participation in individual actions. At the same time, it is assumed that within the framework of the interaction of the national law enforcement system with the international one, in particular the ICC, it is possible to define a number of directions of such communication and cooperation: first, consultative, advisory, within which appeals are possible regarding the correctness of conducting and detecting certain signs of crimes, relating to the jurisdiction of the International Court of Justice and subsequent appropriate appeal to the International Court of Justice; secondly, conducting joint operations aimed at investigating criminal activity, within the scope of such activity a specialized unit has been created within the structure of the Prosecutor General's Office; thirdly, fulfilling the requests of the Prosecutor's Office of the International Criminal Court. The authors, within the framework of consideration of the issue of international cooperation of the prosecutor's office of Ukraine with other law enforcement agencies of other states, proposed: first, within the framework of the issues under consideration, to separate the interaction of the prosecutor's office with analytical units of law enforcement agencies of other states; secondly, the interaction of prosecutor's offices with operational divisions of law enforcement agencies of other states.

Key words: interaction, prosecutor, Office of the Prosecutor General, International Criminal Court.

Триваюча глобалізація та виклики, які постають перед суспільством, вимагають рішучих та послідовних кроків в реформуванні зокрема і правоохоронної системи в цілому. «Серйозні недоліки, допущені на початковому етапі проведення реформ в економічній, військовій, правоохоронній та інших галузях державної діяльності, позбавлення, а в окремих випадках і відмова від системи державного регулювання та контролю, недосконалість правової бази і відсутність сильної державної політики у соціальній сфері, зниження духовного потенціалу суспільства є основними факторами, які сприяють зростанню проявів корупції, а також організованої злочинної діяльності» [1, с. 201].

В рамках нашої наукової роботи пропонуємо (відповідно до чинного законодавства) розділити питання взаємодії прокурора, по-перше, на взаємодію з Офісом

прокурора Міжнародного кримінального суду (з МКС); по-друге, взаємодію з органами прокуратур інших держав в рамках міжнародних домовленостей, що здебільшого пов'язано з боротьбою з міжнародною організованою злочинністю; по-третє, взаємодія прокуратури з іншими органами зарубіжних країн; по-четверте, зі спільною слідчою групою JIT (Україна, Литва, Польща, Естонія, Латвія, Словаччина, Румунія, Євроюст і МКС); по-п'яте, Міжнародним центром з переслідування за злочин агресії (ICPA) у Гаазі; по-шосте, Консультативною групою з питань найтяжчих міжнародних злочинів – АСА (США, ЄС, Велика Британія); по-сьоме, Радою Європи, згідно з планом дій 2023–2026 рр. «Стійкість, відновлення та реконструкція»; по-восьме, Офісом Спецпредставниці Генсека ООН та Групою експертів ООН з питань верховенства права

та сексуального насильства під час конфлікту; по-дев'яте, Міністерством юстиції США, згідно двостороннього Меморандуму [8].

Для зручності та не вдаючись до докладний аналіз кожного з виокремлених видів, пропонуємо розподілити всі вищезазначені види взаємодії прокуратури України залежно від виконуваних функцій та поставлених під час них завдань на такі, що потребують прямої участі в рамках надання консультативних, дорадчих, інформаційних втручань; безпосередньої участі в проведенні окремих дій.

Так, важливе місце в боротьбі з такою злочинністю відіграють насамперед органи прокуратури. Беручи до уваги прагнення України до членства в Європейському Союзі та триваючу збройну агресію проти України з боку РФ, постає питання у залученні іноземних фахівців для розслідування ряду кримінальних правопорушень, які в загальному носять характер міжнародних та є підсудними Міжнародному кримінальному суду (далі – МКС). Водночас, беручи до уваги вищезазначене, та зважаючи на вже довготривалі та масовані обстріли з боку держави-агресора, вчинену велику кількість злочинів, що порушують міжнародний правопорядок, доволі прогресивним в напрямі взаємодії органів прокуратури з іншими структурами видається прийняття, зокрема, Закону України «Про внесення змін до статті 624 Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення співробітництва з МКС при проведенні процесуальних дій на території України» [5], що значним чином розширило коло повноважень міжнародних інституцій під час здійснення досудового розслідування. Водночас вказаний закон доповнює чинний КПК України такими словами: «або уповноважені ним працівники МКС, які зазначені у відповідному проханні МКС», проте розглядаючи структуру Міжнародного кримінального суду, можна дійти висновку, що він складається з: Президії, Палат, Офісу Прокурора та Секретаріату. Продовжуючи, слід підкреслити, що «Офіс Прокурора є незалежним органом суду. До його повноважень входить отримання та аналіз інформації про ситуації або передбачувані злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС, аналіз переданих йому ситуацій з метою визначення наявності достатніх підстав для початку розслідування злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів або злочину агресії, а також притягнення винних у скоєнні цих злочинів до відповідальності перед судом. Офіс Прокурора очолює Прокурор, якому допомагають заступники Прокурора, обрані Асамблеєю держав-учасниць» [2, с. 21].

Найбільш значущими для міжнародного співробітництва є засади, що закріплені в нормативно-правових актах міжнародного права. До них, зокрема, необхідно віднести такі як: суверенна рівноправність держав і повага до прав, притаманних суверенітету; взаємність і добровільність співробітництва; незастосування у міжнародних відносинах сили або погрози застосування сили; невтручання у справи, що належать до внутрішньої компетенції держави; вирішення міжнародних суперечок мирними засобами; сумлінне та добросовісне виконання зобов'язань у міжнародному праві; рівноправність і самовизначення народів; повага до прав людини та її основних свобод; територіальна цілісність держав, недоторканість і непорушність кордонів [3, с. 387].

Зважаючи на те, що юрисдикція МКС є достатньо обмеженою і стосується лише конкретного переліку злочинів, а Верховна Рада України ухвалила постанову «Про Заяву про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та військових злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій ДНР і ЛНР, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» від 4 лютого 2015 року № 145-VIII [6], чим Україна визнала юрисдикцію вищезазначеного суду.

«Так, з аналізу Звітів Офісу прокурора МКС (2016, 2017, 2018, 2020 рр.) випливає, що збройний конфлікт на території України кваліфіковано так: 1) територія АРК та м. Севастополь перебуває під ефективним контролем рф з 18 березня 2014 року, коли було оголошено про приєднання Криму до її складу. На території АРК та м. Севастополь має місце міжнародний збройний конфлікт між Україною та рф, який триває з 26 лютого 2014 року; 2) на Сході України з 30 квітня 2014 року триває неміжнародний збройний конфлікт між Україною та неурядовими озброєними угрупованнями (так звані «ДНР» та «ЛНР»). Крім того, на Сході України найпізніше з 14 липня 2014 року відбувається міжнародний збройний конфлікт між Україною та рф і за умови доведення здійснення загального контролю рф над неурядовими озброєними угрупованнями можна буде говорити про наявність на Сході України єдиного міжнародного збройного конфлікту, що переріс у повномасштабне російське вторгнення у лютому 2022 року [с. 25–26]» [4]. Водночас на сьогодні, незважаючи на підписання Україною Римського статуту (2000 р.), вона його і надалі не ратифікувала, хоча це виходить із прямих зобов'язань міжнародного характеру, проте ми не будемо зупиняти детальну увагу на цьому питанні, оскільки, фактично, воно не складає предмет нашого дослідження. Водночас варто підкреслити, що, «ратифікація Римського статуту дозволить Україні мати всі права, включаючи процесуальні та організаційні, держав-учасниць МКС. Тобто ратифікувавши Римський статут, Україна стане повноправним членом Асамблеї держав-членів МКС – найвищого органу управління МКС, і таким чином отримає право виносити певні питання на порядок денний Асамблеї, включаючи пропозиції внесення змін до Римського статуту та Правил процедури і доведення МКС, а також брати безпосередню участь у її роботі з правом голосу. Іншими словами, Україна зможе лобювати власні інтереси в МКС. Крім того, Україна зможе вносити кандидатуру судді МКС від України та буде брати участь у виборах прокурора МКС. Наразі, визнавши юрисдикцію МКС, Україна має лише обов'язки щодо співпраці з цією установою. Проте ставши членом МКС, Україна отримає на додачу до цих обов'язків усі права держави-члена МКС. Варто також згадати, що ратифікація Римського статуту є однією з вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яку Україна досі не виконала (ст. 8 Угоди)» [10].

Отже, зважаючи на викладене, цілком можливим є припущення, що в рамках здійснення взаємодії національної правоохоронної системи з міжнародною, зокрема МКС, можна визначити ряд напрямів такої комунікації та співпраці:

по-перше, консультативні, дорадчі, в межах яких можливі звернення щодо правильності проведення та виявлення тих чи інших ознак злочинів, що відносяться до юрисдикції МКС та подальше відповідне звернення до МКС;

по-друге, проведення спільних операцій, направлених на розслідування злочинної діяльності, в межах такої діяльності створений спеціалізований підрозділ в структурі Офісу Генерального прокурора (Департамент протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту [9]);

по-третє, виконання запитів Офісу прокурора МКС.

Повертаючись до другої частини нашого наукового пошуку, а саме взаємодії з органами прокуратур інших держав в рамках міжнародних домовленостей, що здебільшого пов'язано з боротьбою з міжнародною організованою злочинністю, варто відмітити, що в розрізі розгляду вказаної проблематики існують певні особливості, насамперед: на території України, навіть за запитом другої сторони-члена угоди, не можуть виконуватися дії, які не передбачені чинним кримінальним чи кримінальним процесуальним законодавством нашої держави.

Повноваження органів прокуратури унормовані наказом Офісу Генерального прокурора «Про організацію роботи органів прокуратури України у сфері міжнародного співробітництва» [7] від 12 вересня 2023 року № 258. Вказаний наказ визначає, що основними напрямками міжнародного співробітництва органів прокуратури України визначити:

1. Виконання у межах компетенції органів прокуратури зобов'язань України за міжнародними договорами, які регулюють питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, зокрема щодо надання міжнародної правової допомоги, видачі осіб (екстрадиції), перейняття кримінального провадження та з інших питань, передбачених такими договорами. У разі відсутності міжнародного договору України розгляд і виконання запитів та звернення про міжнародне співробітництво здійснюються на підставі письмових гарантій сторін прийняти і розглянути в майбутньому запит на засадах взаємності.

2. Співробітництво з МКС під час здійснення ним розслідування та судового розгляду, а також виконання інших повноважень, що випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС.

3. Установлення, підтримання та розвиток контактів із компетентними установами іноземних держав і міжнародними організаціями, проведення заходів міжнародного характеру (зустрічей, переговорів, конференцій, семінарів, круглих столів, тренінгів тощо), а також реалізацію проєктів і програм міжнародного співробітництва.

4. Участь у підготовці міжнародних договорів України у сфері міжнародно-правового співробітництва під час кримінального провадження та актів законодавства з цих питань, а також удосконалення практики міжнародно-правового співробітництва, механізмів та процедур надання правової допомоги [7].

Так, в межах розглядуваного способу взаємодії пропонуємо виокремити наступні його напрями:

по-перше, надання дорадчих функцій, консультацій та орієнтуючої інформації щодо осіб, які перебувають на території України, з урахуванням відомостей, що становлять державну таємницю та/або службову інформацію;

по-друге, обмін даними (інформацією) щодо способів/методів розслідування злочинної діяльності насамперед шляхом проведення міжнародних форумів/з'їздів, проведення науково-консультативних нарад тощо;

по-третє, залучення разом з представниками органів прокуратури науковців, які володіють необхідними компетенціями та знаннями в галузі правотворчої діяльності задля підготовки проєктів та відповідей на запити, що поступають від міжнародної спільноти задля (в межах) надання правової допомоги.

Так, «міжнародне співробітництво прокуратур відбувається також через використання можливостей Інтерполу,

який є надійним органом з обліку транснаціональних злочинів і осіб, які їх вчинили, та головним координатором міжнародного розшуку осіб, що вчинили кримінальні правопорушення. Органи прокуратури України в рамках міжнародної співпраці можуть користуватися банком даних про осіб, факти, предмети й документи, накопичені на підставі інформації, що отримана в процесі міжнародного поліцейського співробітництва» [3].

В межах розгляду питання міжнародного співробітництва прокуратури України з іншими правоохоронними органами інших держав варто зазначити, що:

по-перше, в рамках розглядуваної проблематики слід розділити взаємодію органів прокуратури з аналітичним підрозділами правоохоронних органів інших держав;

по-друге, взаємодію органів прокуратури з оперативними підрозділами правоохоронних органів інших держав.

В рамках першого напрямку варто виокремити наступні функції прокуратури України в межах співробітництва: надання статистичних даних та інформації з пошукових систем та інформаційних баз, що функціонують в Україні стосовно осіб, що перебувають на її території.

В межах другого напрямку взаємодії вважаємо за доцільне створення спільних слідчих груп для розслідування злочинної діяльності транснаціональної спрямованості, або інших злочинів міжнародного характеру, водночас вважаємо, що такі злочини здебільшого стосуються кіберпростору. В літературі наводиться приклад, коли «24 січня 2019 року міжнародна спільна слідча група, до складу якої входили прокурори Департаменту міжнародно-правового співробітництва Генеральної прокуратури України, працівники Національної поліції України, Федерального підрозділу боротьби з комп'ютерною злочинністю Бельгії (FCCU), за сприяння Європолу, Федерального бюро розслідувань США (FBI) та Служби внутрішніх доходів США (IRS) провели 14 обшуків на дев'яти локаціях в Україні. За результатами слідчих дій вилучено комп'ютерне обладнання, важливі докази вчинення злочину, а також припинено діяльність кібермережі. Обшуки проведено в межах розслідування кримінальних проваджень щодо незаконного маркетплейсу xDedic, на якому пропонувався для продажу доступ до десятків тисяч компрометованих (зламаних) серверів потерпілих (компаній та приватних осіб). Хакери оцінювали вартість доступу до однієї зламаної комп'ютерної системи у межах від шести до понад десяти тисяч доларів США. Зв'язатися із маркетплейсом можна було через домени в Інтернеті або Dark Web» [11, с. 14–15].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарбовський Л.А. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як складник забезпечення економічної безпеки України. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). Вип. 1–2 (10–11). 2018. С. 200–2005.
2. Зрозуміти Міжнародний кримінальний суд. *International Criminal Court*. URL : <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2023-06/UICC-UKR-rgb.pdf>
3. Курбатова І.С. Міжнародне співробітництво прокуратури України під час кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 386–389. URL : http://lsej.org.ua/2_2020/102.pdf
4. Пилипенко В.П. Воєнні злочини за Римським статутом Міжнародного кримінального суду: питання теорії та практики : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2024. 465 с.
5. Про внесення змін до статті 624 Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення співробітництва з Міжнародним кримінальним судом при проведенні процесуальних дій на території України : Закон України від 20 вересня 2022 року № 2598-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2598-20#Text>
6. Про Заяву про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та військових злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій ДНР і ЛНР, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян : постанова Верховної Ради України від 4 лютого 2015 року № 145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19#Text>
7. Про організацію роботи органів прокуратури України у сфері міжнародного співробітництва : наказ Офісу Генерального прокурора від 12 вересня 2023 року № 258. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0258905-23#Text>
8. Стратегічний план переслідування за міжнародні злочини. *Офіс Генерального прокурора* : вебсайт. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/strategicnij-plan-shhodo-realizaciyi-povnovazhen-organiv-prokuraturi-u-sferi-kriminalnogo-peresliduvannya-za-vcinennya-miznarodnix-zlociniv-na-2023-2025-roki>
9. Структура Офісу Генерального прокурора. *Офіс Генерального прокурора* : вебсайт. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/struktura-struktura-ofisu-generalnogo-prokurora-zatverdzhena-nakazom-generalnogo-prokurora-vid-21-12-2019-no-99-shc>
10. Україна і Міжнародний кримінальний суд: двадцять складних питань і простих відповідей. *Юридична газета online* : вебсайт. URL : <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/ukrayina-i-miznarodnij-kriminalnij-sud-dvadcyat-skladnih-pitan-i-prostih-vidpovidey.html>
11. Федеральне бюро розслідувань США високо оцінило рівень співпраці з Генеральною прокуратурою України. *Вісник прокуратури*. 2019. № 2. С. 14–15.